

משך חכמה

פרשת ראה, פסקא ל-לו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תמו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פרשת מסית

פְּדָבֵר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבְּךָ:

פסקאות: ל - לא



[ל]

(יג, י) כי הרג תהרגנו ידך תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה:

אם נקטעה יד המוסת, האם נהרג המסית

(יג, י) ידך תהיה בו כו'. מצוה ביד הניסת (ספרי פסקא פט, רמב"ם עבודה זרה ה, ד). התוס' יום טוב סוף נגעים (יד, ט ד"ה

דברים יג, ז-יב (ז) פי יסיתך אחיך בן אמה או בנד או בתך או אשת חיקך או רעך אשר כנפשך בסתר לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתך: (ח) מאלהי העמים אשר סביבתיכם הקרבים אליך או הרחוקים ממך מקצה הארץ ועד קצה הארץ: (ט) לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינדך עליו ולא תחמל ולא תכסה עליו: (י) כי הרג תהרגנו ידך תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה: (יא) וסקלתו באבנים ומת פי בקש להדיחך מעל ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: (יב) וכל ישראל ישמעו ויראון ולא יוספו לעשות

¹ [ל] (יג, י) "כי הרג תהרגנו ידך תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה" ע"כ. מהא דכתיב "ידך תהיה בו בראשונה", למדו חז"ל שמצוה ביד הניסת להורגו תחלה. וז"ל הספרי (פיסקא פט) "ידך תהיה בו. מצוה ביד הניסת להמיתו. מנין לא מת ביד הניסת, ימות ביד כל אדם, תלמוד לומר ויד כל העם באחרונה" ע"כ, וכן פסק הרמב"ם וז"ל (עבודה זרה ה, ד) וז"ל "מצוה ביד המוסת להורגו, שנאמר ידך תהיה בו בראשונה להמיתו וגו'" עכ"ל.

והנה בעובד עבודה זרה כתיב (דברים יז, ז) "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה ובערף הרע מקרבו" ע"כ, ואמר שמואל בסנהדרין (מה, ב) דמהא דכתיב "יד העדים תהיה בו בראשונה", למדנו שאם נקטעה יד העדים אינו נהרג, כיון שאי אפשר לקיים בו מצות "יד העדים תהיה בו בראשונה". ומקשה הש"ס, אם כן אף עדים שאין להם יד יהיו פסולים להעיד על עובד עבודה זרה, ומדוע אמר שמואל דוקא "נקטעה", דמשמע שאם לא היתה להם יד מתחלה כשרה עדותם. ומתוך הש"ס, דכתיב "יד העדים", משמע היד שהיתה להם מעיקרא, היא תסקל את העובד עבודה זרה, אבל אם לא היה יד מעיקרא, אין זה מעכב, וכן פסק הרמב"ם (סנהדרין יד, ח) וז"ל "אם נקטעה יד העדים פטור, ואם היו העדים גדמין מתחלה יהרג ביד אחרים" עכ"ל.

ועל פי זה מסתפק התוס' יו"ט בסוף נגעים (יד, ט ד"ה אין לו טהרה), מה הדין במסית, אם נקטעה ידו של מוסת, האם אינו נסקל כיון שאי אפשר לקיים בו את הכתוב "ידך תהיה בו בראשונה". ואם תאמר שבאמת אינו נסקל, יש לחלק לכאורה גם במסית, בין נקטעה יד המוסת לאחר מכן, או אם המוסת הוא גידם, שגם כאן כתיב "ידך", משמע יד שהיתה לו מעיקרא,

ונשאר בצריך עיון. ועיקר התמיה היא על הרמב"ם, שלא כתב שאם נקטעה יד המוסת פטור מסקילה.

ומיישב המשך חכמה את שיטת הרמב"ם. דהנה, כיון דלמדו שרק אם נקטעה יד העדים לאחר מכן פטור, מדכתיב "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו", ופסוק זה איירי לאחר גמר דין שבאים להמיתו, אם כן מוכח שאם נקטעה יד העדים לפני גמר דין חייב סקילה, דלא קרינן בהו יד העדים שהיתה שלהם מעיקרא אלא אם היתה להם יד בשעת גמר דין, שהרי הכתוב מדבר מגמר דין. והנה מבואר בסנהדרין (לג, ג) אמרו, שאם גמרו דינו של מסית לחיוב, ובא אחד ללמד עליו זכות, אין מחזירין את הדין לזכות את המסית, אלא לחוב עליו, וכן פסק הרמב"ם (סנהדרין יא, ה) וז"ל "אם יצא מבית דין זכאי, ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה מחזירין אותו, יצא חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות אין מחזירין אותו כו' שהאכזריות על אלו שמטעין את העם אחרי ההבל, רחמים הוא בעולם, שנאמר למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים" עכ"ל.

ולפי זה אין להסתפק כלל במה שהסתפק התוס' יו"ט, דכיון שאין לפטור מהכתוב "ידך" אלא אם נקטעה יד המוסת לאחר גמר דין, אם כן בודאי אין מחזירין דינו לזכות, שכיון שכשנגמר דינו של מסית לחוב, אמרו שאפילו מי שבא ללמד עליו זכות אין מחזירין הדין לזכות, כל שכן שאינו פטור ממיתה אם נקטעה ידו של מוסת, ופשוט.

[אבל לא זכיתי להביין דבריו הקדושים, דאינו דומה כלל למחזירין לזכות, דכיון דכתיב קרא "ידך תהיה בו בראשונה", ואי אשר לקיים את הכתוב, ואמרינן שהכתוב הוא מעכב, כמו שמעכב בעובד עבודה זרה, ממילא בטל דינו. דבשלמא כשבא אחד ללמד עליו זכות, כיון שכבר נגמר דינו לחיוב,

משך חכמה

פרשת ראה, פסקא ל-לו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תמו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פרשת עיר הנדחת

דברים יג, יג-יט (יג) כי תשמע באחת עריך אשר ה' אלהיך נתן לך לשבת שם לאמר: (יד) יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישבני עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם: (טו) ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בקרבך: (טז) הנה תפה את ישבני העיר ההוא לפי חרב הרב החרם אתה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב: (יז) ואת כל שללה תקבץ אל תוד רחבה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך והיתה תל עולם לא תבנה עוד: (יח) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך פאשר נשבע לאבתך: (יט) כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמר את כל מצותיו אשר אנכי מצוה היום לעשות הישר בעיני ה' אלהיך:

פסקאות: לב - לה



[לב]

יג, יז) ואת כל שללה תקבץ אל תוד רחבה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך והיתה תל עולם לא תבנה עוד:

"מעל" ה' אלוקיך, היה לו לומר 'מה' אלוקיך'. ומבאר המשך חכמה, על פי מה דאמרו (ברכות ו, א) שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין, ובתפילין של הקדוש ברוך הוא כתוב (דברי הימים-א, יז, כא) מי כעמך ישראל כו', לכן, המסית ישראל לעבודת גילולים, רוצה שיסורו מהיות תפארת להשם יתברך, ומהיות חקוקין לתפיליו, וזה מעל ה' אלוקיך, שתפילין כביכול מונחין על ה' אלוקיך, וביקש להדיחך מעל ה'. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

⁴ תמצית דבריו: יש לדקדק, מה הוא הלשון "מעל", היה לכתוב מה' אלוקיך. והביאור בזה, דאמרו חז"ל שה' מניח תפילין, ובתפילין שלו כתוב מי כעמך ישראל כו', וזה שרוצה להדיחך מלהיות תפארת לה', ולא להיות חקוק על תפילין של ה', מדיחך "מעל" ה', היינו מעל התפילין שמניח ה'.



[לב]

אין לו טהרה), העיר, אם נקטעה יד הניסת, אם חייב. ופשוט, דהא דין דנקטע יד העדים, אינו פוטר רק אם נקטע לאחר גמר דין (סנהדרין מה, ב), וכיון שכבר נגמר דינו של מסית, אין מחזירין דינו לזכות (סנהדרין לג, ב), כל שכן דלא מיפטר על נקטע ידו של מוסת, ופשוט².



[לא]

יג, יא) ויסקלתו באבנים ומת כי בקש להדיחך מעל ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים:

מה הוא הלשון "מעל", היה לכתוב מה' אלוקיך

יג, יא) כי בקש להדיחך מעל ה' אלוקיך³. הביאור על פי מה דאמרו (ברכות ו, א) תפילין דמארי עלמא (דברי הימים-א, יז, כא) מי כעמך ישראל כו', לכן, המסית ישראל לעבודת גילולים, רוצה שיסורו מהיות תפארת להשם יתברך, ומהיות חקוקין לתפיליו, וזה מעל ה' אלוקיך⁴.



צריך לחזור ולדון שוב ולשנות את פסק הדין לזכות, בזה אמרינן שאין משנין פסק דין לזכות, אבל כאשר אי אפשר לקיים מצות סקילה כדינה, אין צריך לחזור ולשנות את פסק הדין, ואין דין זה שייך כלל לחזורין לזכות, ושפיר הקשה התוס' יו"ט, וצ"ע].

² תמצית דבריו: כיון שמצוה ביד המוסת להורגו תחילה, מסתפק בתוס' יו"ט, אם נקטעה יד המוסת, האם נהרג המסית. והמשך חכמה מבאר, דכיון שהספק הוא רק אם נקטעה ידו לאחר גמר דין [כמבואר בפנים], בודאי אין מחזירין דינו לזכות, דבמסית, אין מחזירין דינו רק לחובה, ולא לזכות.



[לא]

³ [לא] יג, יא) ויסקלתו באבנים ומת כי בקש להדיחך מעל ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים" ע"כ. ויש לדקדק, מה הוא הלשון

משך חכמה

פרשת ראה, פסקא ל-לו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תמו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מדוע כתוב כפל לשון "תל עולם" – לא תבנה. ומהו לשון "עוד"

יג, יז) בספרי⁵ (פיסקא צה) שלא יבנה עיר אחרת על שמה, וכן הוא בגמ' (סנהדרין קיג, א). ודייק, דכתיב (יהושע ו, כו) את העיר הזאת את יריחו, שמע מיניה דתרתמי אמר. ורבי שמעון בן אלעזר אמר בתוספתא (סנהדרין, פרק יד) וירושלמי (סנהדרין י, ח) דחילא בנה עיר אחרת. ורש"י (סנהדרין קיג, א ד"ה את יריחו) פירש, דלא איתפריש מנא ליה הא. ונראה, משום דמקשה שם,

דיריחו היא מן בנימין בחלק יהודה, ולמה נקיש (מלכים א טז, לד) בימיו על אחאב, ולכן משני, דעיר אחרת בחלק יוסף, או בשבט אחר, בנה על שם יריחו, שזה היה תלוי באחאב. ודו"ק. ובעיר הנדחת כתוב לא תבנה עוד, נראה, משום דיריחו, כיון שנבנית, שוב אם תחרב מותר לבנותה, אבל בעיר הנדחת, תו אף אם תיבנה ותחרב עוד, לא תבנה גם אחר זה. כן נראה. ויעויין ירושלמי (שם) כיון שנבנית מותר לישוב בה. ודו"ק⁶.

⁵ [לב] יג, יז) [רבינו קיצר מאוד בעומק כונתו, ואני תפלה שזכיתי לכוון לדעתו הקדושה]. "ואת כל שללה תקבץ אל תוף רחבה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה פליל לה' אלתיך והיתה תל עולם לא תבנה עוד" ע"כ. ויש לדקדק, כיון דכתיב "והיתה תל עולם", מה הוא כפל הלשון "לא תבנה עוד".

ומבאר המשך חכמה, דהתורה באה לאסור לבנות במקום אחר עיר בשם העיר הנדחת, לכן כפל הלשון. "והיתה תל עולם", היינו במקום עיר הנדחת, אפילו בשם אחר. "לא תבנה עוד", אפילו במקום אחר בשמה.

וזה כונת הספרי כאן. דהנה גם על יריחו החריס יהושע את מי שיבנה, וכתוב ביהושע (ו, כו) "וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ויבנה את העיר הזאת את יריחו ובצעריו יציב דלתיה" ע"כ, ואיתא בספרי (פיסקא צה), "וז"ל "כליל לה' אלהיך והיתה תל עולם. וכן הוא אומר (יהושע ו, כו) 'וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו, וכי אין אנו יודעים שיריחו שמה, אלא שלא יבנו אותה, ויקראו שמה עיר אחרת, ושלא יבנו עיר אחרת ויקראו שמה יריחו" ע"כ. הנה מבואר מפשט הספרי שכונתו לומר, שכשם שיריחו אסור לבנותה במקומה בשם אחר, ואסור לבנותה בשמה במקום אחר, כך הוא גם עיר הנדחת.

והנה הספרי לומד מהא דכתיב "העיר הזאת יריחו", דתיבת "יריחו" בא ללמד, שאפילו אם יבנה את יריחו, ויתן לה שם אחר גם כן אסור, דמקום זה שהוא יריחו, אסור לבנותו. ועוד אמרו בספרי, דבא ללמד שלא יבנה עיר אחרת במקום אחר ויתן לה שם יריחו, וכן הוא בסנהדרין (קיג, א) שלא יבנה עיר אחרת במקום אחר ויתן לה שם יריחו. ויש לדקדק, מנין זאת לספרי שאסור לבנות במקום אחר בשם יריחו, ומבאר המשך חכמה, דלמדו זאת, מדכתיב "את העיר הזאת, את יריחו", משמע דבא לאסור שתי דברים, דאם רק לאסור לבנות במקום יריחו עיר אחרת, היה לכתוב "את העיר הזאת יריחו", וזה שכתב עוד פעם "את", בא ללמד שני דברים: א' את העיר הזאת,

אפילו בשם אחר, ואת יריחו במקום אחר.

והנה יהושע קלל את מי שיבנה את יריחו, כדכתיב (שם) "בבכרו ייפדנה ובצעירו יציב דלתיה" ע"כ, וכתוב בספר מלכים א (טז, לג-לד) "ולג ויעש אחאב את האשורה ויוסף אחאב לעשות להקעים את ה' אלהי ישראל מפל מלכי ישראל אשר היו לפניו: (לד) בימיו בנה חילאל בית האלי את יריחה באבנים בכרו יסדה ובשגים ובשגוב צעירו ויצב דלתיה כן בר ה' אשר דבר ביד יהושע בן נון" ע"כ, ותניא בתוספתא דסנהדרין (פרק יד), ובירושלמי דסנהדרין (י, ח) בשם רבי שמעון בן אלעזר, דחילאל לא בנה את יריחו במקומה, אלא בנה עיר אחרת במקום אחר, וקרא לה שם יריחו, ועל זה נענש, כמו שנתבאר שאסור לקרוא לעיר אחרת בשם יריחו, וכן הוא בבבלי בסנהדרין (שם), וכתב רש"י (שם, ד"ה את) דלא מפורש מנין לרשב"א דחילאל בנה במקום אחר בשם יריחו.

ומבאר המשך חכמה, דרשב"א למדה מהא דהקשו שם, מדוע הכתוב במלכים מייחס את בנין יריחו לחטאו של אחאב, דהיינו שהיה מלך וברשותו בנאו שוב את יריחו, והרי אחאב היה מלך ישראל, ויריחו בחלק יהודה, ואין צריך רשות של מלך ישראל על בניה במלכות יהודה, לכן מתרץ, דבנה עיר אחרת בחלקו של יוסף או בשבט אחר, שבמקום של שאר השבטים היה צריך רשות ממלך ישראל אחאב, ולכן מייחס הכתוב זאת לעוון של אחאב, ומבואר היטב בסייעתא דשמיא.

אבל יש לדקדק, מדוע כתוב בעיר הנדחת "עוד", בשלמא "לא תבנה" בא ללמד שלא יבנה במקום אחר בשמה, אבל מדוע כתוב "עוד". ומבאר המשך חכמה, דבא הכתוב ללמד, שאף אם תיבנה ותחרב אסור לבנותה שוב, דאיסורה קיים לעולם ועד, מה שאין כן יריחו שלא כתוב בה "עוד", אם נבנית ונחרבה מותר לחזור ולבנותה, וכן הוא מפורש בירושלמי (שם), שמותר לבנות את יריחו אם נבנתה ונחרבה שוב, וזה בא הכתוב כאן למעט לענין עיר הנדחת.

⁶ תמצית דבריו: יש לדקדק, מדוע כתוב כפל לשון "תל עולם" – לא

משך חכמה

פרשת ראה, פסקא ל-לו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תמו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[לג - המשך]

מנין שהסכים ה' לחרמה של יריחו

מפורש בהא דאמר (יהושע ו, כו) ארור כו' בבכורו ייסדנה כו' וכתוב מלכים-א, טז, לד בימיו בנה חיאל כו' בכורו יסדה כו' כדבר ה' אשר דבר ביד יהושע כו', והיכן דיבר, אם לא שהסכימו בית דין של מעלה. ודו"ק. ונראה, דאמר יהושע (שם) ארור האיש, ודייק האיש, ולא הצבור, פירוש שאם הצבור, כל ישראל אינם בכלל זה, וכמו דאמר בספרי על חייבי כריתות (ויקרא ז,

ודע⁷, דבירושלמי סוף ברכות (ט, ה), חשיב שלוש דברים שהסכימו בית דין של מטה, והסכימו בית דין של מעלה, חרמה של יריחו, יעויין שם, וכתוב (יהושע ז, יא) חטא ישראל. ואם נאמר דחרם הוא דבר תורה, אין זה ראייה, וצריך עיון. ולכאורה

לו מאדם ובהקמה ומשדה אחרתו לא יפקר ולא יגאל כל חרם קדש קדשים הוא לה" ע"כ, ואפילו למאן דאמר שסתם חרמים לכהנים (ערכין כח, ב), מכל מקום אם מפרש לה', הוי לה', כמבואר שם, אם כן חרם דבר תורה הוא, ולכן אמר ה' חטא ישראל, ואין ראייה. [ולא זכיתי להבין מהו לשון ספק שכתב רבינו "ואם נאמר דחרם הוי דבר תורה", הא ודאי דבר תורה הוא. וצ"ע], וצריך עיון.

תבנה". ומהו לשון "עוד". ומבאר המשך חכמה, דבא ללמד שני דינים: א. שלא יבנה במקום עיר הנדחת, אפילו עיר בשם אחר. ב. שלא יבנה במקום אחר עיר בשם העיר הנדחת. וזה שכתוב "עוד", בא ללמד, שאפילו אם נבנתה שוב, וחרבה, אסור לשוב ולבנותה עוד.



[לג - המשך]

ובאמת עוד יש לדקדק בדברי חז"ל, הא מפורש הוא בנביא במלכים שיהסכימו למעלה ליהושע. דהנה על מה שהחרים יהושע שלא לבנות את יריחו [מבואר בפסקא לב] כתיב במלכים-א (טז, לד) "בנימיו בנה חיאל בית האלי את יריחה באבירים בחרו וישגבו ובשגוב צעירו ויצבי דלתיה כדבר ה' אשר דבר ביד יהושע בן נון", וזה בודאי אינו דבר תורה, אלא חרם של יהושע שלא לבנותה, ואמר הנביא "כדבר ה' ביד יהושע", ומדוע לא מביא הירושלמי ראייה שהסכימו לחרם של יהושע מכאן.

⁷ [לג - המשך] והנה איתא בירושלמי (ברכות ט, ה) "אמר ר' יהושע דרומי שלשה דברים גזרו בית דין של מטה, והסכים בית דין של מעלה עמהן. ואילו הן חרמה של יריחו כו', חרמה של יריחו [יהושע ז יא], חטא ישראל. ולא יהושע גזר, אלא מלמד שהסכימו בית דין של מעלה עמהן". ע"כ. פירוש, דכתיב (יהושע ו, טז-יט) "ויהי בפעם השביעית תקעו הפתגים בשופרות ויאמר יהושע אל העם הריעו כי נתן ה' לכם את העיר: (יז) והיתה העיר חרם היא וכל אשר בה לה' רק רחב הזונה תחיה היא וכל אשר אתה בפית כי תקבצתה את המלאכים אשר שלחנו: (יח) ורק אתם שמרו מן החרם פן תחרמו ולקחתם מן החרם ושמתם את מקנה ישראל לחרם ועבדתם אותו: (יט) וכל כסף וזהב וכלי נחשת וברזל קדש הוא לה' אוצר ה' יבוא", ולהלן (ז, א) וימעלו בני ישראל מעל בחרם ויקח עכן בן פרמי בן זבדי בן זרח למטה יהודה מן החרם ויחר אף ה' בבני ישראל", וכשבאו לכבוש את עי מתו הרבה מהם, ועל זה אמר ה' ליהושע (ז, י-יא) "י' ויאמר ה' אל יהושע קם לך למה זה אתה נפל על פניך: (יא) חטא ישראל וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם קחשו וגם שמו בכליהם" ע"כ, הנה מפורש שיהושע עשה את החרם, והסכים ה' עמו, שאמר לו "חטא ישראל".

ועוד נראה לחדש בזה, דהנה כשהחרים יהושע שלא לבנות את יריחו, כתיב (יהושע ו, כו) "וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקים ויבנה את העיר הזאת את יריחו בבכורו ויבנהו ויצבי דלתיה" ע"כ, הנה דקדק יהושע לומר "האיש", משמע ולא הציבור, שכל ישראל אינם בכלל חרם זה, ויכולים לבנות את יריחו, דדוקא על האיש היחיד החרים שלא יבנה את יריחו. [ואינו דומה לעיר הנדחת שהוא איסור גם על כל ישראל], דלשון "איש" בתורה ממעט ציבור, כמו שאמרו חז"ל על הכתוב (ויקרא, ז) "ונכתה הנפש" (פרשת צו), דרשו בספרי (צו, פרשה ט, פרק יד, פיסקא ז) "ונכתה הנפש. ולא הציבור", כמו כן כאן, יהושע לא החרים על כלל ישראל לבנות את יריחו, ואולי אפילו היו מותרים לכתחלה לעשות כן.

[ולא זכיתי להבין כונת רבינו. דדין זה, הוא דין נפרד ואינו בכלל דבריו. שביסוד זה, לא מתורץ שום תמיה ממה שתמה לעיל, ואין דרכו לערוב הכללות ודינים בסתם. וצ"ע].

אבל יש להקשות, הא פרשה היא בתורה שיכול כל אדם להחרים מה שבידו לה', כדכתיב (ויקרא כו, כח) "אף כל חרם אשר יחרם איש לה' מקל אשר

משך חכמה

פרשת ראה, פסקא ל-לו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תמו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

אתה חוזר לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש הארץ. דרצונו לומר, עוד הפעם כמו שהיה אינו חוזר, שבפעם ראשון הלכו לישיבה, כמו שאמרו (בראשית מז, ד) לגור בארץ באנו. והפני משה לא פירש כן, עיין ותראה האמת. ודוגמתו מצאנו לעיל בספרי במדבר קרח פסקא קיו, עיין שם. ודו"ק¹⁰.



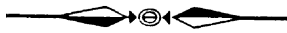
[לה]

יג, יט) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ:

מדוע לא כתוב "הישר והטוב"

יג, יט) לעשות הישר כו'¹¹. לא נאמר הטוב, שאין זה טוב לפני

יתירא הוא, ומדייק לישיבה אין אתה חוזר, אבל אתה חוזר לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש הארץ. וביאור הירושלמי דרצונו לומר, עוד הפעם, כמו שהיה אינו חוזר, שבפעם ראשון הלכו לישיבה, כמו שאמרו (בראשית מז, ד) לגור בארץ באנו. והפני משה לא פירש כן, עיין ותראה האמת. ודוגמתו מצאנו לעיל בספרי במדבר קרח פסקא קיו, עיין שם. ודו"ק.¹⁰ תמצית דבריו: רבי עקיבא דורש "עוד", דבא ללמד, דדוקא כמו שהיתה לא יבנה עוד פעם, אבל הוא בונה אותה גינות ופרדסים.



[לה]

¹¹ [לה] יג, יט) "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" ע"כ. ויש לדקדק, מדוע לא כתוב "הישר והטוב", כמו שכתוב (דברים יב, כח) "שֹׁמֵר וְשֹׁמֵרֶת אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ לְמַעַן יֵיטֵב לְךָ וּלְבִנְיֶיךָ אַחֲרָיֶךָ עַד עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטוֹב וְהַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ", וכן בעוד מקומות.

ומבאר המשך חכמה על פי שדרשו חז"ל על הפסוק בדברי הימים-ב (כ, כא) "וַיִּזְעַן אֶל הַעַם וַיַּעֲמֵד מִשְׁרָרִים לָהֶם וַיְמַהֲלִים לְהַדְרֹת קִדְשׁ בְּצֵאת לִפְנֵי הַחֲלוּץ וְאֶמְרִים הוֹדוּ לָהֶם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ" ע"כ. וז"ל במגילה (י, ב) "ומי חדי הקדוש ברוך הוא במפלתן של רשעים, והא כתיב בצאת לפני החלוץ ואמרים הודו לה' כי לעולם חסדו, ואמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר כי

כא) ונכרתה הנפש לא הצבור (ספרא שם), כן כאן שהצבור אינם בכלל זה. ואולי היו מותרים לכתחילה לעשות כן. ודו"ק⁸.



[לד]

עוד ביאור מדוע כתוב "עוד"

לא? תבנה עוד. במשנה סוף סנהדרין (קיא, ב) רבי עקיבא אומר לא תבנה עוד לכמות שהיתה אינה נבנית, אבל נעשית גנין ופרדסין, דייק מעוד יתירא, משמע דוקא עוד הפעם כמו שהיתה, ובירושלמי (סנהדרין פרק י הלכה ח) מייתי על זה דוגמא, וזה לשונם, וכן הוא אומר (דברים יז, טז) לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד, דגם כן עוד יתירא הוא, ודייק לישיבה אין אתה חוזר, אבל

⁸ תמצית דבריו: איתא בירושלמי, שה' הסכים לחרמה של יריחו, שאמר ליהושע במעילת עכן, "חטא ישראל". ויש לדקדק, הא חרם, דבר תורה הוא, ופשיטא שחטא ישראל. ועוד קשה, הא מפורש במקום אחר שהסכים, דכתיב מלכים על בנית חיאל את יריחו, "בדבר ה' ביד יהושע". עוד מחדש המשך חכמה, שאיסור בניית יריחו, היא על אדם יחיד, אבל כל ישראל מותרים לבנותה.



[לד - המשך]

⁹ [לד - המשך] הנה לעיל כתב המשך חכמה בפסקא לב, ד"עוד" בא ללמד, שאפילו אם נבנתה שוב, וחרבה, אסור לבנותה. והנה גרסינן בסנהדרין (קיא, ב) "והיתה תל עולם. לא תעשה גנות ופרדסים, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר, לא תבנה עוד, לכמות שהיתה אינה נבנית, אבל נעשית היא גנות ופרדסים" ע"כ.

הנה מבואר דרבי יוסי הגלילי לא דריש "עוד", ולכן אוסר לעשותה אפילו גנות ופרסים, ולפי דבריו יש לומר, דעוד בא ללמד מה שכתב המשך חכמה לעיל. אבל רבי עקיבא דורש, דעוד בא ללמד שמותר לעשות גנות ופרדסים, וביאור דבריו, דלשון "עוד" משמע דוקא עוד הפעם כמו שהייתה. ובירושלמי (סנהדרין פרק י הלכה ח) מביא על זה דוגמא, וזה לשונם, "וכן הוא אומר (דברים יז, טז) לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד, דגם כן עוד

משך חכמה

פרשת ראה, פסקא ל-לו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תמו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פסקא לו



[לו]

י"ד, א) בְּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְדוּ וְלֹא תִשְׁמְנוּ קֶרֶחַ בֵּין

עֵינֵיכֶם לְמַת:

ביאור מחלוקת ר"י ור"מ אם נקראים בניס כשאינן עשויים רצונו של מקום

י"ד, א) בְּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם¹³. ספרי (פסקא צו) רבי יהודה

אומר, אם נוהגים אתם כבנים, הרי אתם בנים כו'. רבי יהודה

כחול הים אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסְפָּר וְהָיָה בְּמִקְוֵם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֱלֹהֵיכֶם לֹא יִמַּד וְלֹא יִסְפָּר וְהָיָה בְּמִקְוֵם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם (עקב, פסקא מז) דמקשה דיש סתירה בפסוק דכתיב והיה מספר כו' משמע שיש מספר לבני ישראל, וכתיב אשר לא ימד ולא יספר משמע שאין להם מספר, ותיצו, דאם עושין רצונו של מקום אין להם מספר, ואם אין עושין רצונו של מקום יש להם מספר. וז"ל הספרי "הרי הוא אומר (הושע ב, א) והיה מספר בני ישראל וכתוב כחול הים אשר לא ימד ולא יספר, כשישראל עושים רצונו של מקום כחול הים, אשר לא ימד ולא יספר, ואם לאו והיה מספר בני ישראל". וכן הוא בגמ' ביומא (כב, ב).

ועל פי זה יש ראייה גדולה שאפילו אין עושין רצונו של מקום נקראים בנים, דהא כסיפא דקרא כתיב "וְהָיָה בְּמִקְוֵם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֱלֹהֵיכֶם", וכיון שהפסוק אירי גם באין עושין רצונו של מקום, הרי שאפילו אין עושין רצונו של מקום קרוים בני אל חי.

ובקידושין (לו, א) מובא מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר, ויש אריכות יותר בדברי רבי מאיר. ואמרו בש"ס שם: "כי פלחו לעבודת כוכבים לא מיקרו בנים, ת"ש, ואומר: זרע מרעים בנים משחיתים; וכ"ת, בנים משחיתים הוא דמיקרו, בני מעלייא לא מיקרו, ת"ש, ואומר: והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי". ע"כ ופירש רש"י "ת"ש - דהדרי מקרו בני אל חי ע"י תשובה" עכ"ל ולפי זה אין ראייה דכשאין עושין רצונו של מקום נקראים בנים, דלפירושו על ידי תשובה מקרו בני אל חי, וסיפא דקרא דקראו להם בנים הוא רק על ידי תשובה, ולפי זה קשה מנין לרבי מאיר דנקראים בנים אפילו כשאין עושין רצונו של מקום, והרי על ידי תשובה נקראו בנים. ומפרשי הש"ס נשאו ונתנו בדברי רש"י ואין כאן מקומו. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

השם יתברך במפלתם של רשעים, ולכן לא נאמר טוב, מגילה יוד,

ב¹².

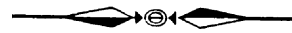


פרשת בנים אתם לה'

דברים יד, א-ב (א) בְּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְדוּ וְלֹא תִשְׁמְנוּ קֶרֶחַ בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת: (ב) פִּי עַם קְדוֹשׁ אַתָּה לֵה' אֱלֹהֵיךָ וּבְךָ בָּחַר ה' לְהָיוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָהּ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה:

טוב בהודאה זו, לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים. ואמר רבי יוחנן, מאי דכתיב (שמות יד, כ) ולא קרב זה אל זה כל הילילה, בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר הקדוש ברוך הוא, מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה" ע"כ. לכן כאן בעיר הנדחת, לא כתוב הטוב, שאין זה טוב לפני השם יתברך, מפלתם של רשעים.

¹² תמצית דבריו: הטעם שלא כתוב "הישר והטוב", שאין זה טוב לפני ה', שאינו שמח במפלתן של רשעים.



[לו]

¹³ [לו] י"ד, א) "בְּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְדוּ וְלֹא תִשְׁמְנוּ קֶרֶחַ בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת" ע"כ. איתא בספרי (ראה פסקא צו) וז"ל "בנים אתם לה' אלהיכם, רבי יהודה אומר אם נוהגים אתם מנהג בנים הרי אתם בנים, ואם לאו אי אתם בנים, רבי מאיר אומר בין כך ובין כך בנים אתם לה' אלהיכם, וכן הוא אומר (הושע ב, א) והיה מספר בני ישראל וגו'" ע"כ. ויש לבאר מה הוא שורש מחלוקתם ומנין לומדים זאת.

והנראה בזה דרבי יהודה לטעמיה, דאיתא ביבמות (ד, א) דרבי יהודה דורש סמוכין במשנה תורה, ולעיל כתיב (יג, יט) "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ", וסמוך לזה כתיב כאן "בְּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם", ללמד, שאם תשמע בקול ה' לעשות הישר בעיני ה', אז בנים אתם.

ורבי מאיר לא דריש סמוכין, ומביא ראייה ממקום אחר דאפילו אין עושין רצונו של מקום קרויים בנים, דכתיב (הושע ב, א) "וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

משך חכמה

פרשת ראה, פסקא ל-לו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תמו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ואמר שפיר ראייה מהא דכתיב והיה מספר, הרי דאין עושין רצונו של מקום, ואפילו הכי כתיב והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם, יאמר בני אל חי, הרי דקרוים בני אל חי, אף בכשאיין עושין רצונו של מקום. ועיין רש"י קידושין דף לו, א (ד"ה ת"ש) ודו"ק¹⁴.

לטעמיה דבמשנה תורה דריש סמוכים [יבמות ד, א], והכי דריש, (פרק יג, יט) כי תשמע בקול וכו' לעשות הישר בעיני ה' בנים אתם. רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם בנים, וכן הוא אומר (הושע ב, א) והיה מספר בני ישראל כחול הים. פירושו על פי מה דאיתא לעיל (פרשת עקב) פיסקא מז כשישראל אין עושין רצונו של מקום, והיה מספר בני ישראל כחול הים [וכן ביומא כב, ב].

למקום, אלא כשעושים רצונו של מקום, ואזיל לשיטתו שדורש סמוכין במשנה תורה, ולעיל כתיב (יג, יט) "כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמר את כל מצותיו אשר אנכי מצוה היום לעשות הישר בעיני ה' אלהיך", וסמוך לזה כתיב כאן "בנים אתם לה' אלהיכם". ורבי מאיר לא דריש סמוכין, לכן סובר, שגם כשאיין עושין רצונו של מקום נקראים בנים, ויש לר"מ מאיר גם ראייה כמבואר בפנים.



[א. ה. ויש כאן דבר עמוק יותר, דהנה קיימא לן (עירובין מו, ב) דכשחולקין רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה, לפי זה אין ישראל נקראים בנים למקום אלא כשעושין רצונו של מקום. אבל כיון שגילה לנו רבינו, דרבי יהודה הולך לשיטתו שדורש סמוכין במשנה תורה, אם כן בזה אין הלכה כרבי יהודה, דהא רבי יהודה שדורש סמוכין אוסר אנוסת אביו ומפותת אביו (יבמות צז, א), וביבמות (ד, א) ובעוד מקומות אמרו בש"ס דרבי יהודה אוסר אנוסת אביו ומפותת אביו כיון שדורש סמוכין במשנה תורה, וכיון דלא קיימא לן כרבי יהודה, ומותר אדם באנוסת אביו ומפותת אביו (אבן העזר טו, ה), אם כן להלכה לא דרושין סמוכין במשנה תורה, אם כן הלכה כרבי מאיר דנקראים בנים למקום אף שאין עושין רצונו של מקום].

¹⁴ תמצית דבריו: רבי יהודה סובר שלא נקראים ישראל בנים